

עלי דפוס חלקיים
של החיבור

פניני בוני האומה

והוא דברי תורה מאת גדולי הרבנים מסודרים על פי סדר
פטירתם.

דן סתר
תשע"ג

החלתי החיבור בשנת תשס"ג לערך והפסקתי מלהברו מפני ג'
טעמים:

(א) מפני כובד המלאכה.

(ב) ומפני שראיתי כי יצא ספר כעין זה בשם 'מליצי יושר' - בשם
אומרו, לרב אברהם אליעזר סופר.

(ג) ומפני שבאותו הזמן חיבור שראיתי כי מועטים הסיכויים
להדפיסו ואיננו חידוש גדול, לא באתי לגמרו.

תוכן עניינים

תשרי

א תשרי. המלבי"ם - רבי מאיר לייבוש
בן יהיאל מיכל
י תשרי. "בעל הסולם" - האדמו"ר רבי
יהודה הלוי אשלג זצ"ל
כ תשרי. רבי אליעזר פאפו
יח תשרי. רבי נחמן מברסלב

חשוון

ד חשוון. רבי קלונימוס קלמיש שפירא
הי"ד
ט חשוון. רבינו אשר בן יהיאל, הרא"ש
כא חשוון. הרדב"ז - רבי דוד בן זמרה

טבת

כא טבת. הרב מצליח מאזוז הי"ד
כד טבת. רבי שלמה זלמן מלאדי
כה טבת. רבי אליהו אליעזר דסלר

שבט

י שבט. רבי ישכר שלמה טייכטהאל
הי"ד
כט שבט. "הסבא מסלבודקה" - רבי
נתן צבי פינקל.

ניסן

יה ניסן. הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק
(מבוסטון)

סיוון

יד סיוון. רבי חיים מוואלוז'ין

תמוז

יג תמוז. רבי אלחנן וסרמן הי"ד

אב

כא אב. הרב חיים הלוי סולובייצ'יק
כח אב. הרב נפתלי צבי יהודה ברלין -
הנצי"ב מוואלוז'ין
כג אב. רבי יעקב קנייבסקי,
"הסטייפלער"

אלול

ב אלול. רבי יצחק בר שישת, הריב"ש
ג אלול. הראי"ה - הרב אברהם יצחק
הכהן קוק
כד אלול. ה"חפץ חיים" - רבי ישראל
מאיר הכהן מראדין
ללא תאריך. הרב משה שטרן זצ"ל

א תשרי. המלבי"ם - רבי מאיר לייבוש בן יהיאל מיכל

מתוך פירושו לתורה הנקרא "התורה והמצוה". על הפסוק שענה אברהם לאבימלך על קריאתו לשרה אחותי, והתרעמות אבימלך על כך (בראשית כ, יא): "ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלוהים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי" כתב, וזו לשונו:

הודיע לו שגם אם נראה איש או עם שהוא פילוסוף גדול וחכם לו נימוסים ישרים, והרגיל את עצמו במידות טובות על פי עצת שכלו, והוא עושה משפט וצדקה הכל על פי עצת שכלו, בכל זאת לא נוכל לבטוח על האיש ההוא או העם ההוא, שבעת תסיתו תאוותו לעשות רע, שתמיד יגבר שכלו על תאוותו, כי בהפך- עת תבער בו אש תאוותו אל אשת חן או הון רעהו באין רואה, אז גם שכלו ילך שולל לרצוח ולנאוף ולעשות כל רע.

רק כח אחד נמצא בנפש האדם אשר בו נוכל לבטוח שלא נחטא, והיא מדת היראה השתולה בנפש, שממנה יסתעף סעיף אחד שהוא יראת אלהים. עת תמלא הנפש מיראת אלהים המשקיף על נגלהו ונסתריו והצופה את כל מעשיו, אז גם עת יגבר עליו יצרו- יירא ויבוש מהמלך הגדול הרואה את כל מעשיו ויזהר מעשות רע, וכמו שכתוב: "יִרְאַת ה' מוֹסֵר חֲכָמָה" (משלי טו, לג), "יִרְאַת ה' רִאשִׁית דָּעֵת" (שם א, ז), וכמו שהתבאר אצלי בפרטות בספר משלי. ועל זה אמר "כִּי אֶמְרָתִי"- הגם שראיתי עמך שהם בעלי מידות טובות עושים משפט וצדקה, ולא ראיתי בם שום דופי, [אלא. הע' העורך] רק חסרון אחד- שאין יראת אלהים במקום הזה [כי אי-אפשר שיהיה בם יראת אלהים רק אם מאמינים בהשגחה פרטית, שה' רואה ויודע ומשגיח על כל עלילות מצעדי גבר, לא אם יאמרו שהעולם קדמון ומתנהג בדרך הטבע]. "וְהִרְגֵנִי עַל דְּבַר אֲשֶׁתִּי"- לא אוכל לבטוח בם, שעת יראו אישה יפה ותבער בם אש התאוה, לא יוכלו לכבוש את יצרם ויהרגו אותי, אחר [בגלל. הע' העורך] שלא יראו אלהים. השכל לבד ונימוסים השכליים לא יעמדו בפני זרועות התאוה.

י תשרי. "בעל הסולם" – האדמו"ר רבי יהודה הלוי אשלג זצ"ל

מתוך ספרו "מתן תורה", מאמר מתן תורה, אות י"א-י"ב.

עתה מצאנו פתח עיניים להסתכל בדבר תכלית הבריאה של "ולדבקה בו" בפרצופו האמיתי, שכל עניין הרוממות ודביקות הזו המובטחת לנו על ידי מעשה ידינו בתורה ובמצוות, אינה לא פחות ולא יותר, אלא דבר השוואת הענפים לשורשם יתברך. אשר כל הנעימות והעידון וכל נשגב נעשה כאן דבר נמשך טבעי מאליו, כמו שנתבאר לעיל, שענין התענוג אינו אלא רק השוואת הצורה ליוצרה, ובהיותנו משתווים בעניינינו לכל מנהג הנוהג ומצוי בשורשנו- הרי אנו מצויים בתענוגים, וכל עניין שיארע לידנו מהעניינים שאינם נמצאים בשורשנו, הרי נעשים לבלתי נסבלים ולגועל נפש או למכאובים ממשיים, כפי אשר יתחייב מהמושג ההוא. ונמצא מאליו אשר כל תקוותנו תלויה ועומדת בשיעור השוואת צורתנו לשורשנו יתברך ויתעלה.

ואלה הם דברי חז"ל (בראשית רבה פרק מ"ד) בשאלתם "וכי מה איכפת ליה להקדוש ברוך הוא למי ששוחט מן הצואר או מי שוחט מן העורף? הוי- לא נתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות. עכ"ל. והצירוף הזה, פירושו הזדככות הגוף העכור שזוהי התכלית היוצאת מקיום התורה והמצוות כולן. מפני שעייך פרא אדם יולד, כי כשיצא ונולד מחיק הבריאה הוא מצוי בתכלית הזוהמה והשפלות שפירושם הוא עניין ריבוי גדלות האהבה העצמית הנטבעת בו, אשר כל תנועותיו סובבות בחזקה על קטבו עצמו, מבלי ניצוצי השפעה לזולתו ולא כלום. באופן, שאז נמצא במרחק הסופי מן השורש יתברך ויתעלה, דהיינו מן הקצה אל הקצה, בהיות השורש יתברך כולו להשפיע בלי שום ניצוצי קבלה כלל וכלל חס ושלום, ואותו הנולד נמצא כולו במצב של קבלה לעצמו בלי שום ניצוצי השפעה ולא כלום, ועל כן נבחן מצבו בנקודה התחתונה של השפלות והזוהמה המצויה בעולמנו האנושי.

וככל שהוא הולך וגדל, כן יקבל מהסביבה שלו שיעורים חלקיים של "השפעה לזולתו" וזהו ודאי תלוי בערכי ההתפתחות הנמצאים באותה הסביבה. והנה גם אז מתחילים לחנכו בקיום תורה ומצוות לאהבת עצמו- משום שכר בעולם הזה ועולם הבא, המכונה "שלא לשמה", כי אי אפשר להרגילו באופן אחר. וכשגדל ובא בשנים, אז מגלים לו איך לבוא לעסק המצוות לשמה, שהיא בכוונה מיוחדת- רק לעשות נחת רוח ליוצרו. כמו

שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פרק י) שלנשים וקטנים אין לגלות את העסק בתורה ומצוות לשמה, כי לא יוכלו שאתו, רק כשגדלים וקונים דעת ושכל אז מלמדים אותם לעשות לשמה, וכמו שאמרו זכרונם לברכה "מתוך שלא לשמה בא לשמה" (פסחים נ ע"ב), שהיא מוגדרת בכוונה לעשות נחת רוח ליוצרו ולא לשום אהבה עצמית.

ועל ידי הסגולה הטבעית שבעסק התורה והמצוות לשמה אשר נותן התורה ידעה, כמו שאמרו זכרונם לברכה (קידושין ל ב) שהקב"ה אומר: בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין. הרי נמצא הנברא הולך ומתפתח ופוסע אל על בדרגות ומעלות הרוממות האמורה, עד שמספיק לאבד מקרבו כל הניצוצות של אהבה עצמית, וכל מצוותיו שבגופו מתרוממים, ועושה את כל תנועותיו רק להשפיע, באופן אשר אפילו ההכרחיות שהוא מקבל, זורם גם כן לכוונת ההשפעה, כלומר, כדי שיוכל להשפיע, וזהו אמרם זכרונם לברכה: לא נתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות.

יה תשרי. רבי נחמן מברסלב

מתוך ליקוטי מוהר"ן, תורה רפ"ב.

דע, כי צריך לדון את כל האדם לכף זכות ואפילו מי שהוא רשע גמור, צריך לחפש ולמצוא בו איזה מעט טוב, שבאותו המעט אינו רשע, ועל ידי זה שמוצא בו מעט טוב ודן אותו לכף זכות, על ידי זה מעלה אותו באמת לכף זכות, ויוכל להשיבו בתשובה. כו' כי אף על פי שהוא רשע, איך אפשר שאין בו מעט טוב עדין, כי איך אפשר שלא עשה איזה מצווה או דבר טוב מימיו. ועל ידי זה שאתה מוצא בו עוד מעט טוב, ששם אינו רשע, ואתה דן אותו לכף זכות- על ידי זה אתה מעלה אותו באמת מכף חובה לכף זכות עד שישוב בתשובה על ידי זה. וכן, צריך האדם למצוא גם בעצמו. כי זה ידוע, שצריך האדם לזהר מאוד להיות בשמחה תמיד ולהרחיק העצבות מאוד מאוד (כמבואר אצלנו כמה פעמים), ואפילו כשמתחיל להסתכל בעצמו ורואה שאין בו שום טוב, והוא מלא חטאים ורוצה הבעל דבר להפילו על ידי זה בעצבות ומרה שחורה, חס ושלום, אסור לו ליפול מזה. רק צריך לחפש ולמצוא בעצמו איזה מעט טוב, כי איך אפשר שלא

עשה מימיו איזה מצווה או דבר טוב, ואף כשמתחיל להסתכל באותו הדבר הטוב, הוא רואה שהוא גם כן מלא פצעים ואין בו מתום, היינו שרואה שגם המצווה והדבר שבקדושה שזכה לעשות הוא גם כן מלא פניות ומחשבות זרות ופוגמים הרבה, ועם כל זה איך אפשר שלא יהיה באותה המצווה והדבר שבקדושה איזה מעט טוב, כי על כל פנים. איך שהוא, על כל פנים, היה איזה נקודה טובה בהמצוה והדבר טוב שעשה, כי צריך האדם לחפש ולבקש למצוא בעצמו איזה מעט טוב כדי להחיות את עצמו ולבוא לידי שמחה כנ"ל, ועל ידי זה שמחפש ומוצא בעצמו עדיין מעט טוב, על ידי זה הוא יוצא באמת מכף חובה לכף זכות ויוכל לשוב בתשובה.

כ תשרי. רבי אליעזר פאפו

מתוך: ספר פלא יועץ, ערך אמונה

יש עוד גדר אמונה אחרת, אשר ממנה נמשכות כמה מעלות טובות, דהיינו להאמין בהשגחתו יתברך בתחתונים על כל פרטי ופרטי, ושאיין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן גוזרין עליו מלמעלה (חולין ז ע"ב), ומפי עליון תצא הרעות והטוב, בין הבאות בידי שמים, בין הבאות בידי אדם, כי הרבה שלוחים למקום הן לטוב והן למוטב, והוא הנותן כוח לעשות חיל (דברים ח, יח), כי לא לחכמים לחם ולא לקלים המרוץ (קהלת ט, יא), ומתוך כך לא יחוס על חסרון ממונו במקום עבודת קונו לעשות רצונו, ולא ייגע להעשיר במידי דאסיר, רק יכלכל דבריו במשפט כהוגן וכשורה על פי התורה, ולא יקפיד ולא יחניף ולא ישנא את אחיו ולא יקום ולא ייטור, כי ידע ויאמין כי ה' אמר לו קלל, והכל מאתו לשנות את מעוותו לטובה. "אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא" (דברים לב, ד). "צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו" (תהלים קמה, יז). וכל דעבד רחמנא לטב עבד (ברכות ס ע"ב). ומתוך כך יקבל עליו דין שמים בשמחה ולא יקוץ בתוכחתו.

ושורש הכל להאמין בכל דברי התורה ובכל דברי סופרים, ואם אין דעתו סובלתו - יתלה בחסרון ידיעתו וקוצר השגתו, אמנם, יאמין באמונה שלימה שכל דבריהם חיים וקיימים ונאמנים לעד ולעולמי עולמים. בוא וראה כמה גדולים דברי חכמים, שאמרו שכל

התורה כולה כלולה וספונה במידת האמונה, ורבים אומרים בפיהם שהם מאמינים בני מאמינים, אבל מעשיהם משונים, ואתי מעשה ומפיק מידי דיבור. ועל הכל יביא אלקים במשפט לאשר הלך חֲשָׁכִים, מלבד עונש העבירה עצמה נוסף גם הוא ענוש יענוש על היותו ממחוסרי אִמָּנָה. או אם מאמין ואף על פי כן לא חס לילך בדרך נכונה, זהו עזות פנים ומצח אישה זונה.

ד השוון. רבי קלונימוס קלמיש שפירא הי"ד

מתוך ספרו "אש קודש" – "אמרות טהורות משנות השואה ת"ש-תש"א-תש"ב שנאמרו בשבתות וימים טובים בגיטו ורשא הדוויה" (הלשון בשער הספר), פרשת זכור, שנת תש"ב, עמ' קסו.

ודרך אגב נראה לי גם מן הניסיון, שאף שהאדם צריך לקות בכל רגע שיושיעהו ד', מכל מקום, לא יסמוך את כל עצמו על התוחלת בלבד שמיד תבוא ישועתו, כיוון שבאם ח"ו עובר איזה זמן ולא באה הישועה נעשה מזה כמ"ש בפסוק "תוחלת ממושכה מחלת לב", ובפרט כשסומכים עצמם על איזה הבטחה או איזה דרך הטבע שעתה כבר תבוא הישועה ולא באה, נופל רוחו ונשבר האיש מזה עוד יותר, ולכן יחד עם התקווה לישועה במהרה, צריכים גם לאמור את דברי עלי הכהן (שמואל א ג, יח) "אלקים הוא והטוב בעיניו יעשה" (הפסוק המדויק הוא: "ה' הוא הטוב בְּעֵינֵי יַעֲקֹב"). כל העולם של הקב"ה הוא, גם אנחנו לא שלנו, אנו רק של הקב"ה, אל העולם ברצון ד' באנו וקיומנו ברצונו הוא, אף אל העולם העליון ברצונו יתברך נלך, ומה שהוא יתברך רוצה הוא הטוב, ואין לנו רשות לבעט ח"ו ברצונו, צריכים להתפלל ולהתחנן אליו יתברך יטיב עמנו חסדים טובים, חסדים נגלים אבל כשחם ושלום רוצה הוא יתברך לייסר אותנו, גם זאת צריכים לקבל באהבה, ולקוות שלא יעזבנו, רק יושיענו ויקרבנו אליו יתברך, כלומר כשהאיש מחזק את עצמו רק בתקוה להישועה, אז את הרגשת רעת וכאבי היסורים לא החליש ולא הקל בו, ואז קשה לו לסבול כשחם ושלום הישועה מתאחרת, מה שאין כן כשיחד עם התקוה להישועה גם כופף את ראשו ואומר "אלקים הוא והטוב בעיניו יעשה", אז את ההרגשה המרה של רעת וכאבי היסורים, הוא מפיג ומחליש, ואז

יכול הוא לסבול יותר, ובכח התקוה יותר להפיח בו רוח חיים גם כשחס ושלום לא באה הישועה בזמן שקיווה לה.

ט השוון. רבינו אשר בן יהיאל, הרא"ש

תלמידו של המהר"ם מרוטנבורג, מגדולי הראשונים (מתוך: שו"ת הרא"ש כלל טו סימן י').

יקבל החכם את תשובתו.

אשר שאלת על תלמיד שביישוהו בדברים ומסרו גופו וממונו למלכות, ואמרו שהיה חייב סקילה כי חילל שבת ונמצא שקר ופטרנו מלכות, וחזר ותבע ליטרא זהב מאותו שביישו בדברים. ונסתפקת במה שכתב הר"ם ז"ל (הלכות תלמוד תורה ו, יב) שהמבייש תלמיד חכם שקונסין אותו ליטרא זהב.

דעו, כי בירושלמי איתא (בבא קמא פרק ח' הלכה ו') שהמבייש את הזקן נותן לו דמי בושתו, חד בר נש איקפד לר"י בר חנינא, אתא עובדא קמי ריש לקיש וקנסיה ליטרא דדהבא. וזקן זהו שקנה חכמה והיינו תלמיד חכם שתורתו אומנותו, והיינו שקובע עיתים לתורה ואינו מבטל לימודו אלא בשביל מזונותיו כי אם אין קמח אין תורה. וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עוון. הלכך כל אדם שעושה תורתו קבע ומלאכתו עראי, כגון שיש לו עיתים קבועים ללימודו ואינו מבטלם כלל, ושאר היום כשהוא פנוי שאינו צריך לחזר על מזונותיו הוא חוזר על הספר ולומד, ואינו מטייל בשווקים וברחובות אלא כדי להשתכר פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו ולא לאצור ולהרבות ממון, לזה אני קורא תלמיד חכם, והמביישו משלם קנס המפורש בירושלמי. ובלבד דלא סאני שומעניה, שאם אין מעשיו מתוקנים, יותר הוא גרוע מעם הארץ. ותמהתי על שלא תבעת עלבון התלמיד על שמסרוהו למלכות. וההוצאות שגרמו לו להפסיד במסירה שמסרוהו דינא דגרמי הוא וחייבין לשלם לו.

כא השוון. הרדב"ז - רבי דוד בן זמרה

רבו של רבינו בצלאל אשכנזי בעל "השיטה מקובצת", מיוצאי ספרד, נפטר בצפת. מתוך שו"ת הרדב"ז, חלק שלישי, שאלה אלה נב (תרכז).

שאלת ממני אודיעך דעתי על מה שראית כתוב, אם אמר השלטון לישראל הנח לי לקצץ איבר אחד שאינך מת ממנו או אמית ישראל אחיך, יש אומרים שחייב להניח לקצץ האיבר הואיל ואינו מת, והראיה מדאמרינן בעבודה זרה (כח ע"ב) חש בעיניו- מותר לכוחלה בשבת, ומפרש טעמא משום דשוריני דעינא בליבא תליא (ישנה זיקה בין תפקוד העין לתפקודו של הלב, והם תלויים זה בזה. הערת העורך)- משמע- הא איבר אחר לא. והשתא יבוא הנידון מקל וחומר- ומה שבת החמורה שאין איבר אחד דוחה אותה- היא נדחית מפני פיקוח נפש- איבר אחד שנדחה מפני השבת אינו דין שתדחה מפני פיקוח נפש? ורצית לדעת אם יש לסמוך על טעם זה.

תשובה- זו מידת חסידות. אבל לדין (לקל וחומר המובא בשאלה. הערת העורך) יש תשובה- מה לסכנת איבר דשבת שכן אונס דאתי משמיא ולפיכך אין סכנת אבר דוחה שבת, אבל שיביא הוא האונס עליו מפני חבירו לא שמענו.

ותו, דילמא על ידי חתיכת אבר אף על פי שאין הנשמה תלויה בו- שמא יצא ממנו דם הרבה וימות, ומאי חזית דדם חבירו סומק טפי? דילמא דמא ידידיה סומק טפי (פסחים כה ע"ב). ואני ראייתי אחד שמת על ידי שסרטו את אזנו שריטות דקות להוציא מהם דם ויצא כל כך עד שמת (אולי היה חולה בהמופיליה- חוסר קרישת דם. הערת העורך). והרי אין לך באדם איבר קל כאוזן וכל שכן אם יחתכו אותו.

ותו, דמה לשבת שכן היא ואיבריו חייבין לשמור את השבת ואי לאו דאמר קרא (ויקרא יח, ה) "וְחִי בָהֶם" ולא שימות בהם (יומא פה ע"ב)- הוזה אמינא אפילו על חולי שיש בו סכנה אין מחללין את השבת- תאמר בחבירו שאינו מחוייב למסור עצמו על הצלתו אף על גב דחייב להצילו בממונו אבל לא בסכנת איבריו.

ותו, דאין מענישין מדין קל וחומר (מכות ה ע"ב), ואין לך עונש גדול מזה שאתה אומר שיחתוך אחד מאיבריו מדין קל וחומר- והשתא ומה מלקות אין עונשין מדין קל וחומר- כל שכן חתיכת איבר.

ותו, דהתורה אמרה (שמות כא כה) "פָּצַע תַּחַת פָּצַע", "פְּנִיָּה תַּחַת פְּנִיָּה", ואפילו הכי חששו שמא על ידי הכויה ימות והתורה אמרה (שם פסוק כד) "עֵין תַּחַת עֵין" ולא נפש ועין תחת עין (בבא קמא פד ע"א)- ולכך אמרו שמשלם ממון, והדבר ברור שיותר רחוק הוא שימות מן הכויה יותר מעל ידי חתיכת איבר, ואפילו הכי חיישין לה- כל שכן בנידון דידן. תדע, דסכנת איבר חמירא, דהא התירו לחלל עליה את השבת בכל מלאכות שהם מדבריהם (עיין שולחן ערוך סימן שכח סעיף יז. הערת העורך), אפילו על ידי ישראל, ותו, דכתיב (משלי ג יז) "דִּרְכֶּיהָ דִּרְכֵי נָעִם", וצריך שמשפטי תורתנו יהיו מסכימים אל השכל והסברא, ואיך יעלה על דעתנו שיניח אדם לסמא את עינו או לחתוך את ידו או רגלו כדי שלא ימיתו את חבריו? הלכך איני רואה טעם לדין זה אלא מידת חסידות, ואשרי חלקו מי שיוכל לעמוד בזה. ואם יש ספק סכנת נפשות הרי זה חסיד שוטה (סוטה כ ע"א), דספיקא דידיה עדיף מוודאי דחבריה. והנראה לעניות דעתי כתבתי.

כא טבת. הרב מצליח מאזוז הי"ד

שו"ת איש מצליח חלק א', סימן ל', תשובה מתאריך כ"ז אלול התשי"ב בדין כיבוד אב ואם.

בן גדול מ"ג שנים ויום א' ומעלה, שרוצה ליסע לעיר אחרת שלא ברצון אביו, פשיטא כביעתא בכותחא שאינו יכול וכמפורש בשולחן ערוך יורה דעה סימן ר"מ סעיף כ"ה- "תלמיד שרוצה ללכת למקום אחר שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו לפני הרב שם ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העכו"ם מעלילים- אין צריך לשמוע לאביו בזה". עד כאן. וטעמו, לפי שהולך ללמוד תורה, דגדול למוד תורה מכבוד אב ואם, וכמו שכתב שם סעיף י"ג וכמו שכתב הגר"א, הא לאו הכי- לא. וכן מבואר בתרומת הדשן סימן מ' שמשם שאב מרן דבריו הנ"ל, ודווקא ללמוד דוחה כיבוד אב ואם עיין שם. וכן מוכח מהא דסעיף י"ג גופה דילפי' לה בגמרא דמגילה (טז ע"ב)

מיעקב אבינו עליו השלום שלא נענש על אותן שנים שהיה בבית שם ועבר ללמוד ואילו על שהיה בבית לבן ובדרך נענש וכדפירש רש"י שם. ומה שכתב מהריק"ו סוף שורש קס"ו דלא שייך כיבוד אלא כגון מאכילו ומשקהו וכו' - אבל במילתא דלא שייך האב בגווה - פשיטא דאין כוח באב למחות ביד בנו, ורמזו הדרכי משה סוף סימן ר"מ עיין שם - אינו עניין לכאן, דודאי, לילך לעיר אחרת, מילתא דשייך האב בגווה שפיר - שאינו משרתו עוד, ויעקב אבינו עליו השלום שנענש עליה יוכיח.

כד טבת. רבי שלמה זלמן מלאדי

האדמו"ר הראשון לחסידות חב"ד. מתוך ספר "התניא", ליקוטי אמרים פרק ל"ב.

כי יסוד ושורש כל התורה הוא להגביה ולהעלות הנפש על הגוף מעלה מעלה עד עיקרא ושרשא דכל עלמין וגם להמשיך אור אין סוף ברוך הוא בכנסת ישראל כמו שכתבתי לקמן דהיינו במקור נשמות כל ישראל למהוי אחד באחד דווקא ולא כשיש פירוד חס ושלום בנשמות, דקודשא בריך הוא לא שריא באתר פגים וכמו שכתוב (תפילת עמידה) "ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך" וכמו שכתבתי במקום אחר באריכות. ומה שכתוב בגמרא (פסחים ק"ג ע"ב) שמי שרואה בחבירו שחטא מצווה לשנאותו וגם לומר לרבו שישנאהו - היינו בחבירו בתורה ומצוות וכבר קיים בו מצוות הוכח תוכיח את עמיתך - עם שאתך בתורה ובמצוות, אף על פי כן לא שב מחטאו, כמו שכתוב בספר חרדים. אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו - הנה על זה אמר הלל הזקן הוי מתלמידי של אהרן אוהב שלום כו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לומר, שאף הרחוקים מתגרת ה' ועבודתו ולכן נקראים בשם בריות בעלמא - צריך למושכם בחבלי עבותות אהבה, וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ולעבודת ה' והן לא הפסידו שכן מצות אהבת רעים וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעוונותיהם שמצווה לשנאותם - מצווה לאהבם גם כן ושתייהן הן אמת - שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחינת הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלוקות שבתוכם המחיה נפשם האלוהית וגם לעורר רחמים בליבו עליה כי היא בבחינת גלות בתוך הרע מסיטרא אחרא הגובר עליה ברשעים, והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה כנודע ממ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם [ולא אמר דוד המלך עליו השלום (תהלים קלט, כב) "תַּכְלִית שְׁנֵאָה

שְׁנָאִתִּים" וגו' אלא על המינים והאפיקורסים שאין להם חלק באלהי ישראל כדאיתא בגמרא ריש פרק ט"ז דשבת (דף קטז ע"א. הערת העורך).

כה טבת. רבי אליהו אליעזר דסלר

מתוך: מכתב מאליהו, חלק ה, עמ' 79-80.

אין גבול להכרת הטוב

"לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו כו' דור שלישי יבוא להם בקהל ה'" (דברים כג ח-ט).

דבר זה פלא גדול. להכיר טובתם של מצריים! ועל מה? על עבודת הפרך, שחיטת הבנים, שיקוע הבנים בבניין, זריקתם למים, "ותבן לא יתן לכם ותוכן לבנים תתנו" (שמות ה יח), וכשבאו לשדות לקושש קש היו המצרים מכים אותם באכזריות (תנחומא וארא ו) - לאלו חייבים להכיר טובה?

ולמי? לכפויי טובה אלו, שהחיה אותם יוסף ברעב והעשירם למכביר, והתכבדו בביאת יעקב והשבטים (שהרי אלמלא השבועה לא היו מניחים אפילו להוציא גופתו של יעקב ממצריים וברכת יעקב עד היום מונעת מהם הצורך לגשמים), ונגד בני יעקב ויוסף התאכזרו כל כך! הרי אין לך כפויי טובה יותר מאלו!

אלא שהתורה רחמה עליהם משום אותן השנים "שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק" (רש"י דברים שם ח'). ומפשטות הכתוב משמע שמחוייבים אנו להכיר טובה למצריים על כל השנים שגרנו על אדמתם אף שחיי צער היו, כי סוף סוף "גר היית בארצו" [וכל האכזריות אינה מכבה טובה זו]. למדנו - עד היכן מגיעה חובת הכרת הטוב.

הכרת טובה של הקב"ה

[הקב"ה "מכיר טובה" כביכול לאוהביו ולשומרי מצוותיו באופן נפלא מאוד, כמאמר הכתוב (דברים ז ט) "שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצוותיו לאלף דור", אף שאין אנו מטיבים לו כלל במצוות שאנו עושים כי "אם צדקת מה תתן לו". כידוע] וכן בנבואת ירמיהו (ב א) "כה אמר ה' כו' זרועה". והלא ראו בחוש את כל הניסים הגלויים וידעו היטב שה' כל יכול, ואף על פי כן ה' מכיר טובה לאדם עבור בחירתו הטובה שבה האדם מטיב רק לעצמו- על שבחר בחיים ולא במוות!

וכי איזו טובה היטיב עמו כביכול, הלוא הוא מלך בטרם כל יציר נברא ואינו צריך ליצוריו כלל וכלל. אלא כה גדלו חסדיו יתברך עד שהוא מכיר טובה לנו כאילו הטבנו עמו במה שבחרנו לחיות!

ומכאן קל וחומר למי שבוחר להידבק לגמרי לתורה, בפרט בשעת הסתר כזו, דשכינתא בגלותא, והוא מפקיר עצמו ופרנסתו וכל אשר לו אך ורק למען הדבקות בתורה והוא עמל בה בכל כוחו- לא כל שכן עד כמה תגיענו הכרת טובה מהשם יתברך ובכל אשר יפנה יצליח.

י שבט. רבי ישכר שלמה טייכטהאל הי"ד

מתוך דבריו מספרו "אם הבנים שמחה", חלק ההסכמות, עמ' כא, כב במהדורת פרי הארץ

ואודה על האמת, ואזכיר את חטאי, שגם בעיני היה לנמאס המפעל הזה של בניין הארץ, מחמת ששמעתי כן מהרבה חרדים סתם, ונשרש בליבי כך ולא התעניינתי בה כלל כי טרוד הייתי בגירסא בלימוד תלמידים ולחבר חיבורים בגפ"ת (גמרא, פירוש רש"י, תוספות. [הע' העורך]) ובשו"ת להשיב לכל שואל בדבר ה'. ורק אחר שלקיני בגלות החל הזה עיינתי בהלכה זו והאיר ה' עיני שטעות היתה בידי וביד אשר התנגדו לזה. ואני מודה ואומר, כמו שמצינו בש"ס (עירובין קד., ב"ב קכז., ועוד) מרבא ומכמה גדולי חכמינו ז"ל, שהודו ואמרו: דברים שאמרתי לכם- טעות היו בידי, ומודים דרבנן היינו שבחיהו, וב"ה אני איני חת משום אדם לומר בפומבי דברי אמת שבליבי, כי אני ב"ה שמשתי גדולי וצדיקי עולם ונתגדלתי בין חכמי דור קדושים עליונים אמיתיים, וגם

למדתי ב"ה מימי נעורי ונשאתי אישה בימי נעורי, כי נתקשרתי עם בת גדול הדור בהיותי בן י"ט שנה, ולא פסקה תורה משולחני מאז ועד עתה, ואין אני מבטל דעתי דעת תורה משום גדול או רבי בזמנינו, רק אם יתווכח עמי בדרך משא ומתן של תורה בראיות מדברי חז"ל אז אודה על דבריו אם יצדקו, אבל לא בסברות כרסיות לחוד.

וה' יודע ועד, כי לא כתבתי דברים הללו בשביל להתגאות ולהתייחר, אלא למען האמת והצדק, ולמען כבוד שמו יתברך, ולמען כבוד אומתנו וכבוד ארצנו הקדושה. ואיש אשר אין לו פנייה, לא יירא ולא יחת מלומר האמת, כאשר כתב בהקדמת ספר "דברי יוסף" להגאון ר' יוסף שווארץ מירושלים, בפירוש הכתוב "לא תגורו מפני איש כי המִשְׁפָּט לַאֱלֹהִים הוּא" (דברים א יז) - כי המשפט שהוא אמת לאלוהים הוא והוא המכריע. עכ"ד. ועיין ירושלמי (סנהדרין ריש פרק ב, והוריות ריש פרק ג), גבי ריש לקיש שאמר לרבי יהודה הנשיא: "וכי בשביל יראה דלכון אמנע מלמימר אולפנא דרחמנא", עיין שם המעשה, דריש לקיש אמר מילתא שגרם בזה איזה בזיון לרבי, עיין שם.

כט שבט. "הסבא מסלבודקה" - רבי נתן צבי פינקל.

מגדולי בעלי המוסר. דבריו לקוחים מתוך ספר "אור הצפון", חוברות "אור הצפון", שיחה א' - הצנע לכת, על הגמרא במסכת מכות (כד ע"א) "בא מיכה והעמידן על שלוש וכו' עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט" (מיכה ו ח) - זה הדין. "וְאַהֲבַת חֶסֶד" - זה גמילות חסדים. "וְהִצְנַע לִכְת" - זה היוצאת המת והכנסת כלה.

היוצא לנו מזה, כי אין הצניעות רק במה שיכסה ויעלים את המעשה עצמו של הטוב, אלא במה שיכסה את החלקים המצטרפים אל כל מעשה מסיבת כוחות הנפש של העושה. חלקים אלה נמצאים למרבה במעשים היותר גלויים ומפורסמים, כי כל מעשה האדם הנראים לנו, ואשר אנו מעריכים אותם ומחליטים עליהם - הרצויים הם או אינם רצויים, עשה מצווה או עבר עבירה, ביטל מצווה או נזהר מעבירה, השקפתנו בזה הוא רק על דבר מסויים, כשאומרים "מעשה זה רצוי" כוונתנו על כל המעשה כמו שהוא עתה גמור ומסויים לפנינו. אבל האמת היא כי כל המעשה הוא צירוף מהרבה חלקים דקים. כל תנועה של איבר מאברי האדם הוא חלק מהמעשה והיא מביעה את חפץ לב

עושיה, בה ועל ידה משתקפים הנימים היותר דקים שבנשמתו ומגלה לנו את עומק ליבו. ושונים הם חלקי מעשה אלה אצל כל איש ואיש כפי מעלת נפשם וגודל רוחם ותכונותיהם. יש שני אנשים עושים דבר טוב אחד, אבל זה שואף לפרסום וזה לא, זה שואף לגמול וזה לא. תוצאת מעשיהם אחת, נעשה המעשה הטוב, אבל אופני העשייה שונים הם, וחוסר ההבעה של פרסום העושה אינו חסרון כלל במעשה הטוב. מעשה המשפט והחסד נעשה בשלימות גמורה כל אחד כראוי לו, אף אם הוא מהדברים הנעשים בפרהסיא גם מבלי חלקים אלה. ולא לבד שאינו מחוסר במעשה החסד מאומה אלא אדרבא מוסיף שכלול והשלמה, כי בהתערב רגש של אהבת עצמו או בקשת תועלת לעצמו במעשה חסד לחבירו, הרי זה פוגם באהבת חבירו וממעט את החסד, וכל מה שיטהר האדם את ליבו מאהבת עצמו, שכל מה שיעשה לטובת חבירו יהיה נקי מאיזה פניה עצמית, אזי יגיע למידת החסד בשלימותה, ואהבת חבירו תהיה בלי פגימה כל שהיא. וכן בדברים הנעשים בפרהסיא כמו הכנסת כלה, צריך להתעמק ולבקש את הטוב והנאה שבדבר, לא למעט בשמחה ולא להסתיר מעשיו, אלא מהו ההצנע לכת, "אף שם צריך הצנע לכת- לסעוד במידה נאה ולשמוח במידה נאה ולא להנהיג קלות ראש בעצמו" (לשון רש"י סוכה מט ע"ב), לכוון את המידה שהיא נאה ביותר, ותנועה הכי קלה במעשיו תהא לשמח רק את חבירו ולא את עצמו, וזה אינו נראה, מוצנע ומכוסה מבני אדם.

יה ניסן. הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק (מבוסטון)

מתוך ספר אגרות הגרי"ד הלוי, עמ' רסא.

רמב"ם הלכות ממרים, פרק א, הלכה ב, ג. וז"ל:

"מכל הדבר אשר יגידו לך" זו הקבלה שקבלו איש מפי איש דברי קבלה. אין בהם מחלוקת לעולם. וכל דבר שתמצא בו מחלוקת- בידוע שאינו קבלה ממש רבין. עכ"ל.

והנה, דעת הרמב"ם דהקבלה שקבלו איש מפי איש אין בה שום מחלוקת- צריך עיון, והלא מצינו בגמרא בכמה מקומות מחלוקת בהלכה למשה מסיני, כגון מחלוקת (ביצה ב ע"א) בית שמאי ובית הלל בשיעור שאור אם הוי בכזית או בככותבת, וכן בסוף נידה (עב) מחלוקת רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ב"א יום שבין נידה לנידה כו'.

ואפשר דנראה לומר דיסוד כל מחלוקת בתורה שבעל פה הוא מהלכה ד"אלו ואלו דברי אלהים חיים" (עירובין יג), דשתי הדעות ניתנו מסיני והויין חפצא של תורה שבעל פה, אף על פי שהלכה רק כדברי אחד, דאי לאו הך דינו דאלו ואלו- לא ייתכן מחלוקת בדיני התורה אפילו בין חכמי המסורה, משום שהמיעוט שאין הלכה כמותו היה נכנס בכלל כופר בקבלה.

והנה, הרי מצינו מחלוקת לא רק בדינים והלכות התורה, אלא גם בפירושי וביאורי תורה שבכתב, וחזינן דמפרשי התורה לפעמים מפרשים קרא באופן אחד ואילו חז"ל מפרשים אותו באופן אחר. ואשר דמוכרח מזה, שגם בנוגע לביאורי מקראות ופירושי תורה שבכתב נאמרה אותה הלכה של אלו ואלו דברים אלהים חיים, אף על פי שבנוגע להלכה אין כאן מחלוקת כלל, דהא מפרשי התורה מודים בכל אלו הדרשות הנלמדות מן הפסוקים והדינים הנכללים בהם, ובזה אינם חולקים כלל, אלא דהם ביארו את המקראות באופן אחר, בלי שום נפקא מינה להלכה, ומשום דבתורה שבעל פה לא נכללת רק קבלת דינים והלכות אלא גם פירושי תורה שבכתב, היכא שאינו נוגע הלכה למעשה, ובכולם נאמרה ההלכה של אלו, דגם פשט המקרא הוא בכלל אלו ואלו דברי אלוהים חיים והוי חפצא של תורה שבעל פה אף על פי שבנוגע להלכה ישנה דרשת חז"ל באופן אחר (וזהו דמצינו לראשונים כגון הרשב"ם והרמב"ן וגם רש"י, דלפעמים מפרשים פשוטו של מקרא נגד דרשת חז"ל). ונמצא דההלכה של "אלו ואלו דברי אלהים חיים" נאמרה בשתי פנים: א', בנוגע להלכות ודיני התורה, דגם המיעוט שאין הלכה כמותו רשאי לחלוק על הרוב ודבריו הוי חפצא של תורה שבעל פה, ב', בנוגע לפירושי וביאורי תורה שבכתב, גם באופן דבנוגע להלכה אין שום מחלוקת, ורק דאנו דנים על עצם לימוד ופירוש תורה שבכתב, דרשאים חכמי המסורה לפרש המקראות בפנים שונות.

יד סיוון. רבי היים מוואלוז'ין

ראש ישיבת וואלוז'ין, תלמיד המובהק של הגר"א. מתוך ספרו "נפש החיים", שער ד פרק ז.

ולזאת, ראוי להאדם להכין עצמו כל עת, קודם שיתחיל ללמוד להתחשב מעט עם קונו יתברך שמו בטהרת הלב ביראת ה', ולהטהר מעונותיו בהרהורי תשובה, כדי שיוכל להתקשר ולהתדבק בעת עסק ובתורה הקדושה, בדבורו ורצונו יתברך שמו, וגם יקבל על עצמו, לעשות ולקיים ככל הכתוב בתורה שבכתב ובעל פה, ואשר יראה ויבין דרכו והנהגתו מתורה הקדושה. וכן כשרוצה לעיין בדבר הלכה, ראוי להתפלל שיזכהו יתברך לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, לכון לאמיתיה של תורה. וכן באמצע הלימוד הרשות הנתונה להאדם להפסיק זמן מועט טרם יכבה מליבו יראתו יתברך שמו, שקיבל עליו קודם התחלת הלימוד, להתבונן מחדש עוד מעט ביראת ה'. כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה עוד (שבת לא) "משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור של חטים לעליה כו', א"ל ערבת לי בהן קב חומטין, א"ל לא, א"ל מוטב שלא העלית", וקאי על אמצע העסק בתבואות חכמת התורה, שראוי גם כן לערב בתוכו יראתו יתברך, כדי שתתקיים תלמודו בידו.

ולכן סמך אצלו הבריי"א "תני דברי ר", מערב אדם קב חומטין בכור של תבואה ואינו חושש", והוא דין מדיני גזל ואונאה, אשר מקומו בסדר נזיקין, ומאי שיטיה הכא. אמנם הורונו בזה, שכמו במשא ומתן, הגם שנראה כגזל ואונאה, אמנם כיון שהקב עפר הוא השימור והקיום של כל כור תבואה, אינו חושש משום גזל, כן רשאי האדם להפסיק ולבטל זמן מועט מהלימוד, להתבונן מעט ביראת ה', ואינו חושש בזה משום ביטול תורה, כיון שהוא הגורם שתתקיים אצלו חכמת התורה.

יג תמוז. רבי אלחנן וסרמן הי"ד

מתוך: קובץ הערות למסכת יבמות, "דוגמות לביאורי אגדות על דרך הפשט", עמוד רסה, בהוצאת מכון אור אלחנן.

שבת לא ע"א: "דעלך סני, לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה, ואידך- פירושא היא". ופירש רש"י בלשון חד: "חברך ממש. כגון גזילה, גניבה, ורוב המצוות". וקשה, דתינת, המצוות שבין אדם לחבירו שפיר נכללו בזה, אבל כל חלק התורה שבין אדם למקום, לכאורה אין שייך כלל לזה! ואפשר לומר לפי המבואר סוף פרק קמא דקידושין (מ ע"ב)- "לעולם יראה אדם את עצמו כאילו הוא מחצה חייב ומחצה זכאי, וכל העולם כולו- מחצה זכאי ומחצה חייב. עבר עבירה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה". והנה מצינו פעמים הרבה בתורה, נזכר עניין קדושה וטומאה, וצריך להבין פשוטן של דברים אלו, לבד (חוץ מ-). הערת העורך) סודות התורה הגנוזות בה.

ונראה ביאור הדברים, אשר מציאות הטוב והרע שישנן בעולם מקורן ממציאות הקדושה והטומאה, כי מקור כל הטוב הוא ממציאות הקדושה, ואילו לא היה קדושה כלל בעולמנו, אזי לא היה שום טוב בעולם, ולא היה אפשר להעולם להתקיים כלל. וסיבת כל הרע, היא ממציאות הטומאה, ולעתיד כאשר יתבטל רוח הטומאה, לא יהיה כלל רע במציאות, "וְגַר זָאֵב עִם כֶּבֶשׂ" (ישעיה יא, ו) כי "לא הערוד ממית, אלא החטא ממית" (ברכות לג ע"א), וכשאדם מקיים מצוות השם יתברך, הוא מקדש את עצמו, ונתווספה קדושה בעולם, וממילא מתרבה טובה בעולם, וכן, כשהוא עובר עבירה, הוא מטמא את עצמו, ומביא טומאה לעולם, ועל ידי זה מתגבר כח הרע, ואין לך מזיק גדול יותר מזה, שבכל עבירה שעובר הוא מזיק לכל העולם, ואם כן גם חלק התורה שבין אדם למקום נכלל בהא ד"כל מה דעלך סני, לחברך לא תעביד".

כא אב. הרב חיים הלוי סולובייצ'יק

מתוך: חידושי רבינו חיים הלוי על הרמב"ם, הלכות תפילה ד, לא.

[לשון הרמב"ם. הערת העורך:] ה' דברים מעכבים את התפילה אף על פי שהגיע זמנה וכו' וכוונת הלב וכו' כיצד? כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה. ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה. מצא דעתו משובשת וליבו טרוד- אסור לו להתפלל עד שתתיישב דעתו. עד כאן לשונו.

מסתימת לשון הרמב"ם מבואר דדין כוונה הוא על כל התפילה, שכל התפילה, הכוונה מעכבת בה. וקשה ממה שפסק הרמב"ם בפרק י שם, זו לשונו:

מי שהתפלל ולא כיוון את ליבו- יחזור ויתפלל בכוונה. ואם כיוון את ליבו בברכה ראשונה- שוב אינו צריך.

- דמבואר להדיא דהכוונה אינה מעכבת (אלא. הערת העורך) רק בברכה ראשונה, וצריך עיון.

ונראה לומר דתרי גווני כוונות יש בתפילה. האחת, כוונה של פירוש הדברים, ויסודה הוא דין כוונה. ושנית, שיכוון שהוא עומד בתפילה לפני ד', כמבואר בדבריו שם פרק ד', זו לשונו-

ומה היא הכוונה? שיפנה ליבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו עומד לפני השכינה. ונראה דכוונה זו אינה מדין כוונה, רק שהוא מעצם מעשה התפילה, ואם אין ליבו פנוי ואינו רואה את עצמו שעומד לפני ד' ומתפלל- אין זה מעשה תפילה, והרי הוא בכלל מתעסק דאין בו דין מעשה, ועל כן מעכבת כוונה זו בכל התפילה, בדמקום שהיה "מתעסק"- דינו כלא התפלל כלל, וכאילו דילג מילות אלה, והלא וודאי דלענין עצם התפילה כל ה"ט ברכות מעכבין, ורק היכא שמכוון ומכיר מעשיו ויודע שהוא עומד בתפילה אלא שאינו יודע פירוש הדברים- שזה דין מסויים רק בתפילה לבד, הוספת דין כוונה, בזה הוא דאיירי הסוגיא דברכות דף לד (ע"ב) "המתפלל צריך שיכוון ליבו בכל הברכות ואם אינו יכול לכוון את ליבו בכולם- יכוון באחת מהן, אמר ר' חייא א"ר ספרא משום חד דבי רבי- באבות". ובאמת דגם בדין כוונה תרי דינים יש בזה, חדא-

דין כוונה שמכוון לעשות המצווה והוי מדין כוונה של כל המצוות דקיימא לן מצוות צריכות כוונה, ובזה אין חילוק בין ברכה ראשונה לשאר התפילה, כיוון דהוא הדין הנוהג בכל המצוות, וכשאר המצוות דכל המצווה כולה צריכה כוונה. וזהו שפסק כן הרמב"ם דהא דבעינן שידע שהוא עומד בתפילה מעכב בכל התפילה כולה - והיינו מתרי טעמי, חדא משום דבלאו הכי הוה מתעסק, ועוד משום דין מצוות צריכות כוונה, דתרווייהו מעכבי בכל התפילה כמו בכל המצוות. ורק בכוונת פירוש הדברים דהוא דין מסויים רק בתפילה, בזה הוא דקיימא לן דלא מעכבא רק בברכה ראשונה דאבות וכמבואר בהסוגיא דברכות דף לד.

כה אב. הרב נפתלי צבי יהודה ברלין - הנצי"ב מוואלוז'ין

ביאורו "העמק שאלה" לשאלות דרב אחאי גאון, שאלתא ה"ס ק ד.

לשון רב אחאי גאון:

מי אמרינן לישא אישה עדיף משום "לא תוהו בראה לשבת יצרה" או דילמא תלמוד תורה עדיף דאמר מר - גדול תלמוד תורה שהתלמוד מביא לידי מעשה, הלכך תלמוד תורה עדיף. הילכתא מאי? תא שמא דתנו רבנן: ללמוד תורה ולישא אישה - ילמוד תורה ואחר כך ישא אישה. ואם אי אפשר לו בלא אישה - ישא אישה ואחר כך ילמוד תורה.

וכתב על זה הנצי"ב:

לכאורה קשה, הא בכל מצות שבתורה אף על גב שהתלמוד קודם למעשה, מכל מקום, מצווה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים דוחה לתלמוד תורה כדאיתא במועד קטן דף ט', כתיב "יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה" - הא חפצי שמים ישוו בה. וכתב "וכל חפצים לא ישוו בה" - אפילו חפצי שמים, ומשני - כאן במצוה שאפשר לעשות על ידי אחרים, כאן במצווה שאי אפשר כו', ובירושלמי פסחים פרק אלו עוברין נמנו וגמרו בעליית בית ארוס בלוד שהתלמוד קודם למעשה. רבנן דקסרין אמרי דהא דתימא בשיש שם מי שיעשה, אבל אם אין שם מי שיעשה - המעשה קודם, ומטעם האמור

בירושלמי ברכות הנ"ל דכל הלומד שלא על מנת לעשות כו', ואם כן אמאי תלמדו תורה דוחה מצוות שבת ופרו רבו?

אבל לא קשיא מידי דכל מצוה שאינה עוברת הרי היא כמצוה שאפשר לעשות על ידי אחרים, כמבואר ביו"ד סי' רמ סעיף יב ומשום הכי ת"ת דוחה כל מצוה שאינה עוברת, ועיין מה שכתבתי סי' לד אות ה בס"ד.

ולא תקשה מהא דרבי טרפון נמנע מבית המדרש בשביל מצות אכילת תרומה כדאיתא פסחים ד' ע"ב ב' והרי היא מצוה שאינה עוברת, ולא קשיא מידי, ד' טרפון לטעמיה בקידושין דף מ' ב' דסבירא ליה דמעשה קודם לתלמוד, ואנן נקטינן תלמוד קודם, אבל מצות שבת דאלימא מיבעי לן. וכי תאמר אכתי הא איתא ביבמות דף סא ב אר"נ א"ש אע"פ שיש לו לאדם כמה בנים - אסור לעמוד בלא אישה, שנאמר "לא טוב היות האדם לבדו", ואם כן אמאי דוחה ת"ת מצות נשיאת אישה משום "לא טוב". ועיין רמב"ן במלחמות ה' שם דנסתפק אי הוא מן התורה או דרבנן. ומיהו אפילו איסור דרבנן אינו נדחה מפני ת"ת. מיהו גם זה ניחא, דענין "לא טוב" פירש הנימוקי יוסף - משום הרהור, וכ"כ הרמב"ם הל' אישות פט"ו הל' ט"ז, וכבר שנינו בבביתא דאדר"נ פ"כ ר' חנינא סגן הכהנים אומר - כל הנותן דברי תורה על ליבו מבטלין ממנו הרהורי חרב, הרהורי רעב, הרהורי שטות, הרהורי זנות, הרהורי יצה"ר, הרהורי אשת איש, הרהורי ד"ב, הרהורי עול בשר ודם שכן כתוב ע"י דוד מלך ישראל "פקודי ה' ישרים משמחי לב" כו' וגם בלא פירוש הנמוק"י אלא "לא טוב" מחמת כמה ענייני דרך ארץ כבר איכא כמה קראי במשלי המזהירים על ת"ת והמשילוה לאישה - ללמד שת"ת תחת אישה עומדת. אילת אהבים ויעלת חן, משלמת כל טוב ומפקת כל רצון שהאישה עושה לאיש ושמחה ברכה טובה חומה שלום, ולא שייך ביה "לא טוב" וגו'. מיהו, מי שאין יכול לתת עליו עול תורה כל כך שיבטל ממנו הרהורי דרך ארץ - באמת פשיטא דישא אישה ואח"כ ילמוד תורה, והיינא דתניא בסמוך "ואם א"א לו בלא אישה" כו'.

כג אב. רבי יעקב קנייבסקי, "הסטייפלער"

מתוך: חיי עולם, חלק א פרק ה.

תשוקת הנפש לחיים רוחניים

וכשנתבונן נראה כי הנפש בטבעה אינו רואה סיפוק בהבלי תענוגי עולם הזה, ומשתוקקת להתדבק לרם ונעלה, מרום וקדוש, אלא שלא הוטבע בה להשיג בכוחות טבעיים מהו מרום וקדוש (וכל זה הוא למען תהיה הבחירה בידו) כי אם בעיון השכל ובסייעתא דשמיא ישיגוהו, והאומות אשר לא ידעו את ה' בחרו להם איזו עבודה זרה לעובדה ולהעריצה, ואחר כך מצאו הפוקרים עניין בפילוסופיא להעריצה ולהקדישה ואמרו שזה הרוחני היותר נעלה שראוי להתמסר לה בכל לב, ובדורות האחרונים שלא מצאו הפוקרים טעם נעים בהתעמקות השכל, מצאו להם דרך אחרת להשקט תשוקתם לרוחניות ונעלה, והוא, להתפס בשיטה של איזה מפלגה [כמובן מזו שמצפה להשיג שם כבוד או ממון כו'] ומצטרף לנושאי דגלה לעבוד למען מפלגתו ולהריצה כמין נעלה מכל נעלה עד שתוקע במחשבתו כי מי שמתנגד לה ראוי לירד לחייו כו' ועל כל פנים גם הפורק עול ההולך בשרירות ליבו מחפש ונאחז באיזו דבר להעריצו ולעבדו, אם למלכו או לעמו, לשיטתו או למפלגתו.

ואמנם, אחרי כל זאת מרגישים ריקות ושממון בעומק נפשם ומשתדלים להשקיטה בהבלי הבלים (ככדור-רגל, אסיפת בולים, וכיוצא בהן או בביקורי תיאטרות וקרקסאות וכיו"ב) ואחרי הכל- הבור ריק ומרגיש שחסר לו מה, אשר לא ידע לכנותו. הוא מה שאמרו חז"ל במדרש קהלת על הפסוק "וגם הנפש לא תמלא", משל למה הדבר דומה? לעירוני (בן כפר) שנשא בת מלך, אם יביא לה כל מה שבעולם- אינם חשובים לה כלום, למה? שהיא מן העליונים. ואכן, תשוקה זו לרוחניות וקדושה מעידה בנו שתכלית בריאתנו בעולמנו הוא לעבודת השם יתברך, אל חי צורנו יוצרנו, וכל מה שהפה יכול לדבר, והעין לראות והשכל להשיג והלב להרגיש, הכל הוא מאור אין סוף ברוך הוא, וכולא קמיה כלא חשיב. והנפש לא תמלא ולא תמצא מנוח אלא בהתדבקה באביה שבשמים יתברך שמו כי ממנו יתברך שמו נאצלה והוא מחוללה ויוצרה.

ב אלול. רבי יצחק בר שישת, הריב"ש

מתוך: שו"ת הריב"ש, תשובה לרבי אפרים בן אנקוואה, סימן מה.

ומה ששאלת מה היא חכמה יונית אשר יתרחק האדם, ואם הם אותם ספרים המפורסמים בעולם כשמע טבעי ומה שאחר הטבע.

תשובה:

ממה שמוזכר שם בפרק אחרון מסוטה (מט ע"ב) ובבא קמא סוף פרק מרובה (פב ע"ב) ובמנחות בפרק ר"י (סד ע"ב) שאסרו על דבר, שכשהייתה ירושלים במצור והיו מעלין להם כבשים לתמידין, והיה שם זקן אחד שמכיר חכמת יונית ולעז להם בחכמת יונית, שכל זמן שעוסקין בעבודה אינן נמסרין בידן, והעלו להם חזיר, ובאותה שעה אמרו- ארור אדם שיגדל חזירים ושילמד את בנו חכמה יונית. והקשו שם- אינני? והא תניא אמר רבי בארץ ישראל לשון סורסי למה? אלא או לשון הקודש או לשון יווני. ותמצו- לשון יווני לחוד וחכמת יווני לחוד.

ומזה נראה שאין הספרים ההם בכלל גזירה זו. שאם מצד שהם כתובים בלשון יווני- הלשון לא נאסר, וכולם היו בקיאין בו. ואדברה, אמר במסכת מגילה (יח ע"א) לעז יווני לכל כשר. ואם מצד החכמה בעצמה מהו זה שלעז להם הזקן ההוא? ולכן נראה לי שחכמת יונית היא לדבר בלשון יווני בחידות ובלשון סתום שלא יבינו אותו ההמון, רק אותם שלמדו והורגלו באותן החידות כו'.

אמנם, ספרי הטבע המפורסמים לא מין השם הוא זה, אבל ראוי לימנע מהם אם הם מתאמצים לעקור עקרי תורתנו הקדושה, ובפרט שני עמודי התווך אשר היא נכונה עליהם, שזהו חידוש העולם והשגחת השם יתברך בפרטי המין האנושי. והם מביאים ראיות ומופתים לפי דעתם לקיים קדמות העולם, ושהוא מחוייב מן השם יתברך, כמו שהאור מחוייב מן השמש, והצל מן האילן ואין יכולת לשם יתברך לשנות דבר מטבעו ולא להאריך כנף הזבוב ולא לקצר רגל הנמלה כמו שאין יכולת בשמש לשנות האור הנמשך ממנו ולא האילן הצל וכן שהשגחת השם יתברך לא תהיה במה שהוא למטה מגלגל הירח וכתבו בספריהם שאין ידיעה שלימה- רק אותה שהיא מצד החקירה- לא

מצד הקבלה. ואנחנו, מקבלי האמת, דעתנו שהתורה שלנו שלימה שבאה אלינו במעמד הר סיני מפי הגבורה ובאמצעות אדון הנביאים עליו השלום, היא למעלה מהכל וכל חקירתם אפס ותוהו לערכה כו'.

ואין להביא ראיה מהרמב"ם ז"ל כי הוא למד קודם לכן כל התורה וכולה בשלימות, הלכות ואגדות, תוספתא ספרא וספרי וכוליה תלמודא בבלי וירושלמי, כמו שנראה מספר משנה תורה שחיבר. וכדי להשיב את האפיקורוס עשה ספר המורה, לסתור המופתים והראיות שהביא הפילוסוף לקיים קדמות העולם. וכן בענין ההשגחה. ולפי שהיו בזמנו הרבה מישראל נבוכים בעיקרי התורה מפני מה שלמדו מן החכמה ההיא כו'.

ועם כל זה לא נמלט הרב ז"ל מהמשך קצת אחרי החכמה בקצת המופתים, כגון בבן הצרפתי (מו"נ א, מב) ובמעמד הר סיני (שם א, י) כו' והחכם רבי לוי ז"ל גם הוא היה חכם גדול בתלמוד ועשה פירוש נאה לתורה ולספרי הנביאים והלך בעקבות הרמב"ם ז"ל. אמנם גם הוא, הטו את לבבו אותן החכמות הרבה מדרך האמת והפך דעת הרב רבינו משה ז"ל בקצת עניינים. כו'.

ומעתה ישא אדם קל וחומר בעצמו- אם שני המלכים האלה לא עמדו רגליהם במישור בקצת דברים, כבודם במקומם מונח, ואם היו גדולי עולם, איך נעמוד אנחנו אשר לא ראינו מאורות לערכם, וכמה וכמה ראינו פורקי עול התפילה, נתקו מוסרות התורה והמצוה מעליהם בסיבת לימוד אותן חכמות.

ג אלול. הראי"ה- הרב אברהם יצחק הכהן קוק

הרב הראשי האשכנזי לישראל. מתוך "שמונה קבצים", קובץ א', פסקה תשעז.
תכונת נפשה של כנסת ישראל היא נבדלת בעיקרה מתכונת הנפש של כל עם ולשון. בכל עם ולשון, הנקודה הפנימית של חפץ החיים הקיבוציים, היא מיוסדת רק על התוכן הכלכלי לכל צורותיו ביסוד הדאגה הפנימית השרויה בקרבו של אדם לבצר את מעמד חייו הגשמיים, והרוח העליון המחיה ומאיר את הנקודה הזאת, הוא רוח הסדר והיופי, שהוא חפץ הענוג של החושים, על פי משאלות לב האדם, וכשהם באיזה קיבוץ

על פי סגנון אחד, עושה השיווי את התוכן הלאומי. אמנם, בישראל מונחת התכונה האלהית במעמקי טבע נשמת האומה. הצימאון לדעה והרגשה אלהית, בתכלית עליוניותה וטהרתה, היא הנקודה שהחיים בה מורגשים. העידונים הנובעים משלמות ציור זה בכל רחבי החיים ועמקייהם, הם הם המגמות האסתטיות. הדעה הפנימית, המכרת שבמילוי תשוקה עליונה זו הכל מתמלא, שאין שום דבר מכל מגמות החיים ועידוני החיים, סדרי החיים ותוכניהם, שלא יהיו כלולים בתוך נקודות עולמי עולמים זאת, הכרה זו היא גם כן עניין מיוחד לישראל, שמונח בטבע נשמת האומה, מתגלה בהכרה פנימית אפילו להמוני המונים, והולכת ומתחוורת ומתבררת וסגולי הסגולות בכל דור ודור. העניין האלהי, בתוך כל הערך של החיים, בעומק הטבע של הנשמה, בהתאמה להלשד המחיה את ההיסטוריה הלאומית, המסגלת בכשרון של יצירת הנבואה בבחירי בניה, המביאה למדרגת עם עולם, שכל האנושיות תכיר את סגולת נשמתה, הוא העצם הישראלי, שתארו מתגלים בכל התנועות השונות, ורוחו של משיח הולך ופועל את השלמת צביון זה עד עת קץ השלמתו.

כד אלול. ה"הפץ היים" – רבי ישראל מאיר הכהן מראדין

מתוך "כל כתבי החפץ היים השלם" (ירושלים תשל"ה), ממכתבי החפץ היים, מאמר כב, מתאריך כסלו, תר"ץ.
מאמר עצה טובה ואמיתית.

הנה ידוע לכל כי מצוות "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ" (ויקרא יט יח) הא כלל גדול בתורה, והדבר פשוט, שמחוייב האדם להיטיב לזולתו בכל מאי דאפשר, הן במה שנוגע לעשיית הטובה בגופו, והן במה שנוגע לעשיית הטובה בממונו, מחוייב לעשות, כי עניין האהבה כוללת הרבה עניינים שעל ידיהם תתראה האהבה לזולתו. והוא הדין ליתן לחבירו עצה טובה והגונה גם כן נכלל במצווה זו, שמחוייב אדם ליתן עצה טובה לחבירו אם רואה כי טובה יהיה לו מזה. וגודל נתינת עצה טובה נשגבה למאוד, עד שאנו מבקשים מהשם יתברך שיתקננו בעצה טובה מלפניו (תפילת ערבית), הרי, שעצה טובה לא דבר קטן הוא.

ואם כן, אחי ורעי, אחרי שאנו מאמינים כולנו בביאת אליהו הנביא ומצפים אנו בכל יום על ביאתו, הרי הדבר פשוט שצריכים אנו להכין את עצמנו באיזו הכנה, כדי שתוכל לקבל פניו בשמחה כשיבוא. והנה, כשיבוא, בודי ירצה לישא וליתן אתנו בתורה הקדושה, ולפי זה הלא צריכים אנו להכין את עצמנו בידיעת תורה הקדושה, כדי שנהיה מרואי פניו, ותהיה האפשרות בידינו לישא וליתן איתו בהלכה. ובאשר, שבעוונותינו הרבים בימינו אלה, הצרות מתגברות מיום ליום וחשכו עינינו מהגלות הנורא, שכלל ישראל סובל בכל ארצות פזוריו, וידיעת התורה מתמעטת מיום ליום, ומאוד מאוד קשה למצוא איש ישראלי הטרוד בפרנסה ובמזונות ביתו, אף שיש לו איזה ידיעה בגמרא, שיוכל רכוש לו ידיעה בתורה הקדושה במידה גדולה. ומאוד לבי דווי עליהם לראות בצרת נפשם, איך שחס ושלוש אין עצה ותרופה להם, להיות מרואי פני אליהו הנביא כשיבוא. על כן אמרתי לייעץ להם עצה טובה שעל ידי זה יוכלו לרכוש להם בזמן קצר ידיעה גדולה בתורה, והוא לימוד עיקרי ההלכות שבש"ס, והוא לימוד האלפס על כל פנים עם פירוש רש"י ז"ל, שעל ידי זה יקיים גם כן תמיד (דברים ו' ו') "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶנֶכִּי מִצְוֶה הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ". ובאמת, העצה היעוצה הזאת לא שלי היא, בעיקרה, כי אם עצת הגר"א ז"ל בספר "מעשה רב" (אות ס), שציווה למכיריו שילמדו בכל יום האלפס עם פירוש רש"י ז"ל, שהיה אז מצוי בימיו כו'. ועל ידי לימוד זה, ירכוש לו האדם ידיעה גדולה בכל התורה כולה מכל הש"ס, ולא ייבוש לקבל פני אדוננו אליה הנביא. ומי שאי-אפשר לו לרכוש ידיעה הגונה בכל הש"ס- די לו על כל פנים שידע שלושה סדרים או סדר אחד, אם רק ילמוד אותם תדיר ויהיה בקי בהם. הרחמן הוא יזכנו לראות בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

ללא תאריך. הרב משה שטרן זצ"ל

הרב משה שטרן.

מתוך: שו"ת באר משה ח"ד סי' יד. רב דקהל יסודי התורה ברוקלין יע"א ומלפנים אב"ד דעברעצין יצ"ו.

אומרת המשנה בפרקי אבות- האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם כו', ומובא הטעם במדרש תנחומא אל תגזול דל כי דל הוא.

נשאלתי:

מי שראה בפתחי תשובה או בספר אחר שהביא דברי הנודע ביהודה או חת"ס וכיו"ב, ושוב עיין בנוב"י ובחת"ס בפנים, אם כשמעתיק דברי הנוב"י או חת"ס מחוייב הוא לכתוב ראיתי בפת"ש שהביא דברי הנוב"י וחת"ס או אינו מחוייב להזכיר את הפת"ש ויכול לכתוב ראיתי בנוב"י או בחת"ס?

השבתי:

בודאי נכון לכתוב ראיתי בנוב"י ובחת"ס, הובא בפת"ש, או ראיתי בפת"ש שמביא דברי הנוב"י, אבל אם לא הזכיר את הפת"ש וכתב- ראיתי בנוב"י או בחת"ס- לא עבד עבירה.

במסכת ע"ז (טז ע"ב) איתא- כי סליקת (ר' זירא) להתם (לארץ ישראל) אשכחתיא לר' אסי דיתיב וקאמר אמר רב חמא בר גוריא משמיה דרב, חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס. אמרי ליה ולא סבר לה מר דמאן מרא דמעתתא? רבא בר ירמיה (דהא שמעתא רבה בר ירמיה אמרה משמיה דרב, אנא אשכחתיא בסוריא דיתיב וקאמר ליה משמיה דרב, אלא איהו קיבלה מיניה, ואת אמרת רב חמא בר גוריא קיבלה מרב). א"ל- פתא אוכמא מינאי ומינך תסיים שמעתא (מנאי דאמינא לך משמיה דרב חמא ומינך דשמעת ליה מדרבה בר ירמיה תיאמר שמועה בשם אומרה. דהכי הוה דרב חמא בר גוריא קיבלה מרב ורבה בר ירמיה קיבלה מרב חמא). איתמר נמי, א"ר זירא אמר רב

אסי אמר רבה בר ירמיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב- חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס.

הרי לך דרבה בר ירמיה קיבל שמעתתא זו מרב ורבה בר ירמיה קיבלה מרב חמא בר גוריא ועם כל זה בסורא שמע ר' זירא מרבה בר ירמיה דיתיב וקאמר להא שמעתא משמיה דרב ולא הזכיר רבה בר ירמיה ששמע מרב חמא בר גוריא שקיבל מרב שמעתתא זו, הרי שלא היה מחוייב רב בר ירמיה להזכיר את רב חמא בר גוריא.

וכמו כן לפי זה אינו מחוייב להזכיר את הפת"ש שהביא את הנוב"י וסגי שיזכיר את הנוב"י אם עיין בגוף דברי הנוב"י אחר שראה בפת"ש, ולפי זה גם באם לא ראה דברי הנוב"י אלא בפת"ש ולא עיין בגוף דברי נוב"י, ומעתיק דברי הנוב"י כפי שראה בפת"ש, הדין נותן דאם כן אינו מחוייב להזכיר את הפת"ש, רק נכון ויפה כמו שפי' רש"י מינאי ומנך תסתיים שמעתא- תיאמר שמועה בשם אומרה.

תם ולא נשלם